

УДК 623.458(477)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ ТА ЗБРОЙНИХ СИЛАХ**В.Л. Савицький**, полковник медичної служби, доктор медичних наук, професор, начальник Української військово-медичної академії**І.В. Огороднійчук**, підполковник медичної служби, доктор медичних наук, професор кафедри військово-профілактичної медицини Української військово-медичної академії**О.М. Іванько**, підполковник медичної служби, доктор медичних наук, доцент кафедри військово-профілактичної медицини Української військово-медичної академії**Л.В. Рушак**, кандидат біологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу (спеціальної медицини та психофізіології) Науково-дослідного інституту проблем військової медицини Української військово-медичної академії

Резюме. У статті авторами проведений аналіз основних нормативних документів у сфері чинного законодавства України. Розглянуті питання державного контролю за дотриманням вимог екологічної безпеки щодо військових, оборонних об'єктів та військової діяльності на території України.

Ключові слова: біобезпека, навколишнє природне середовище, військово-промисловий комплекс, законодавство.

Вступ. Одним з питань сьогодення, що найбільш гостро стоїть перед світовим суспільством і потребує нагального вирішення є питання забезпечення екологічної безпеки. Економічно розвинуті країни усвідомили та сформуливали загальні засади щодо необхідності збалансованого соціально-економічного розвитку суспільства та охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки [1, 2].

Метою статті є аналіз національного законодавства у сфері чинного законодавства України з метою зміцнення системи екологічної біобезпеки.

Результати дослідження та їх обговорення. Україна політично приєдналася до основних міжнародних конвенцій і, відповідно, охорону навколишнього природного середовища введено до рангу державної політики [3, 4, 5].

У нашій державі прийняті закони, кодекси, інші нормативно-правові акти, основною метою яких є регулювання використання та охорони природних ресурсів. Це, насамперед, Закони України: «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991), «Про охорону атмосферного повітря» (1992), «Про природно-заповідний фонд»

(1992), «Про пестициди і агрохімікати» (1995), «Про поводження з радіоактивними відходами» (1995), «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» (1995), «Про екологічну експертизу» (1995), «Про відходи» (1998), «Про рослинний світ» (1999), «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» (2000), «Про тваринний світ» (2001), «Про питну воду та водопостачання» (2002), та інші. Прийняті та діють низка кодексів «Про надра» (1994), Лісовий кодекс України (1994), Водний кодекс України (1995), Земельний кодекс України (2001).

Центральне місце займає Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991). Закон визначає концептуальні засади правового регулювання відносин – завдання та основні принципи охорони навколишнього природного середовища, право власності на природні ресурси та їх використання, екологічні права та обов'язки громадян, повноваження державних органів та органів місцевого самоврядування в галузі охорони навколишнього природного середовища, спостереження, прогнозування, обліку та інформування, стандартизації та нормування в галузі охорони навколишнього природного середовища, відповідальність за порушення екологічного законодавства тощо.

Державний контроль за додержанням вимог екологічної безпеки щодо військових, оборонних об'єктів та військової діяльності на території України здійснюється відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV (зі змінами), екологічна безпека є невід'ємною складовою забезпечення національної безпеки. Суб'єктами забезпечення екологічної безпеки є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада Національної безпеки і оборони України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, суди загальної юрисдикції, прокуратура України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, Збройні Сили України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України, громадяни України, об'єднання громадян (ст. 4 Закону України «Про основи національної безпеки України»).

У Законі України Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року визначені мета і принципи національної екологічної політики (Відомості Верховної Ради України, 2011, N 26, ст.218). Метою національної екологічної політики є стабілізація і поліпшення стану навколишнього природного середовища України шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку України для гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем.

Основними принципами національної екологічної політики є:

посилення ролі екологічного управління в системі державного управління України з метою досягнення рівності трьох складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), що зумовлює орієнтування на пріоритети сталого розвитку;

врахування екологічних наслідків під час прийняття управлінських рішень, при

розробленні документів, що містять політичні та/або програмні засади державного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку;

міжсекторальне партнерство та залучення зацікавлених сторін;

запобігання надзвичайним ситуаціям природного і техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, що ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, державної екологічної експертизи, а також державного моніторингу навколишнього природного середовища;

забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи;

відповідальність нинішнього покоління за збереження довкілля на благо прийдешніх поколінь;

участь громадськості та суб'єктів господарювання у формуванні та реалізації екологічної політики, а також урахування їхніх пропозицій при вдосконаленні природоохоронного законодавства;

невідворотність відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

пріоритетність вимоги “забруднювач навколишнього природного середовища та користувач природних ресурсів платять повну ціну”;

відповідальність органів виконавчої влади за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації;

доступність, достовірність та своєчасність отримання екологічної інформації;

державна підтримка та стимулювання вітчизняних суб'єктів господарювання, що здійснюють модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Під час воєнних дій (збройного конфлікту) порушуються фундаментальні права людини та громадянина на екологічну безпеку, здорове довкілля, охорона яких закріплена у низці

нормативних актів національного законодавства.

Серед основних функцій суб'єктів забезпечення екологічної безпеки України є здійснення постійного моніторингу впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в політичній, соціальній, економічній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній, військовій та інших сферах, релігійному середовищі, міжгетнічних стосунках, прогнозування змін, що відбуваються в них та потенційних загроз.

Указ Президента «Про стратегію безпеки України» від 12.02.2007 р. № 105/200749 серед наявних небезпечних екологічних і техногенних викликів і загроз зазначає відсутність дієвого захисту критичної інфраструктури паливно-енергетичного комплексу від еколого-техногенних впливів та зловмисних дій.

У Законі України «Про оборону України» від 06.12.1991 р. № 1932-ХІІ центральні та інші органи виконавчої влади наділені низкою повноважень у сфері оборони, хоча вони носять допоміжний характер при формуванні чисельного складу Збройних Сил України. Доцільно було б за ними закріпити повноваження щодо моніторингу, збору інформації, екологічного захисту.

Коаліційна угода у розділі 1 Реформа системи національної безпеки та оборони містить низку запланованих заходів щодо гарантування екологічної безпеки під час воєнних дій. Серед таких, зокрема, є подання міжнародних позовів проти Російської Федерації в інтересах держави Україна, підприємств державної та іншої форм власності та громадян України, що постраждали від окупації Криму та військових дій на території Донецької і Луганської областей; моніторинг екологічної ситуації на Сході країни в зоні військових дій, у тому числі із залученням сучасних засобів дистанційного зондування землі, що є в Україні, задіяти Урядову інформаційно-аналітичну систему надзвичайних ситуацій.

Значна увага у національному законодавстві України спрямована на здійснення екологічної політики у військовій сфері і конверсії військово-промислового комплексу (надалі - ВПК) шляхом екологізації військово-технічної політики держави; формування екологічного світогляду і природоохоронної свідомості військового керівництва, особового складу військ Збройних Сил України, робітників і службовців підприємств ВПК; проведення наукових досліджень і науково-технічних розробок з метою оцінки, поліпшення і стабілізації екологічного стану в районах розташування військових частин і об'єктів, у тому числі іноземних; впровадження в Збройних Силах України екологічної паспортизації об'єктів, налагодження системи екологічного моніторингу гарнізонів і підприємств ВПК, включення її до системи державного моніторингу навколишнього природного середовища; обов'язковість особистої юридичної відповідальності за порушення природоохоронного законодавства з боку військовослужбовців, у тому числі іноземних військ, тимчасово дислокованих на території України, і персоналу підприємств оборонного спрямування; розробка і реалізація комплексної програми забезпечення екологічно безпечної діяльності Збройних Сил України на перспективу [6].

Право людей на екологічну безпеку забезпечуються під час воєнних дій водночас і активними діями державних органів влади, місцевого самоврядування і самостійно громадянами України.

Отже, екологічна безпека – це такий стан довкілля, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

Література

1. Ковальова О. М. Концепція біобезпеки та біозахисту / О. М. Ковальова // Біоетика та біобезпека на сучасному етапі розвитку суспільства: матеріали науково-практичної конференції, Харків, 22 жовтня 2014 р. / за ред. О. М. Ковальної, Т. В. Ащеулової [та ін.]. - Харків, 2014. - С.61-63.
2. Кочин І.В., Хандога Е.В., Гайволя О.О. Біологічний захист як складова біологічної безпеки у протидії біологічним терористичним актам в системі управління державної служби медицини катастроф України // Актуальні питання медичної науки та практики. - 2013. - Вип.80, Т.1., Кн.1. - С.71-75.
3. Женевський протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів і бактеріологічних засобів (Женева, 17.07.1925р.) // Действующее международное право. – Т. 2. – М.: МНИМП, 1997.
4. Конвенція ООН про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення (Москва – Лондон– Вашингтон, 10.04.1972р.)//Сб. действующих договоров, соглашений и конвенций, закл. СССР с иностр. государствами. – Вып. 21. – М., 1977.
5. Курзова В. В. Актуальні питання правового регулювання міжнародного співробітництва України в сфері боротьби з біотероризмом / В. В. Курзова // Митна справа. – № 6 (90). – 2013. – С. 34-43.
6. Охорона природного середовища у Збройних силах України: Посібник / Під кер. ген.-лейт. Литвака В.М. Київ. - Варта, 1998. - 208 с.

Науковий рецензент кандидат медичних наук, доцент Баркевич В.А.